

**CENTRUM
EUROPY
WSCHODNIEJ**

UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

KOMENTARZE / KULTURA

Nadia Gergało - Dąbek

O wprowadzeniu limitów w ukraińskiej przestrzeni radiowej

**Nr 12
2016**

Copyright © Centrum Europy Wschodniej UMCS

REDAKCJA NAUKOWA:

Prof. dr hab. Walenty Baluk

Dr Nadia Gergało-Dąbek

OPRACOWANIE GRAFICZNE:

Mgr Barbara Targońska

WYDAWCA:

**Centrum Europy Wschodniej
Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie**

ul. Zana 11, 20-601 Lublin,
tel. (+48) 81 537 64 04; tel./faks (+48) 81 537 64 61
biuro@centrum.umcs.pl
<http://www.centrum.umcs.pl>

KOMENTARZE / KULTURA Nr 12

Nadia Gergało-Dąbek

O wprowadzeniu limitów w ukraińskiej przestrzeni
radiowej

LUBLIN, grudzień 2016

W dniu 8 listopada 2016 r. na Ukrainie weszła w życie ustawa o tzw. „kwotach ukraińskich”, która zobowiązuje stacje radiowe do emitowania na swoich falach co najmniej 35% ukraińskojęzycznej produkcji muzycznej w przedziałach czasowych od 7.00 do 14.00 i od 15.00 do 22.00. Ustawa przewiduje okres przejściowy polegający na tym, że w bieżącym roku ma być minimum 25% muzyki ukraińskiej w eterze (co czwarta piosenka), w roku 2017 limit ten ma wzrosnąć do 30%, a dopiero w 2018 r. – do 35%. Rozgłośnie mające w swoim profilu muzykę w językach Unii Europejskiej mogą mieć mniejsze kwoty – do 25 %. Ponadto ustawa zobowiązuje stacje radiowe do tego, by połowa audycji na żywo prowadzona była w języku państwowym, tj. ukraińskim, a w kolejnych dwóch latach ta kwota ma się zwiększyć odpowiednio do 55% i 60%.

Ustawę uchwalono dopiero za drugim razem w wersji będącej kompromisem pomiędzy dwoma poprzednimi, których nie udało się przegłosować w Radzie Najwyższej Ukrainy 2 czerwca 2016 r. Pierwotnie ustawa nakładała na rozgłośnie obowiązek emitowania 50% piosenek ukraińskich autorów i wykonawców, w tym 75% w języku ukraińskim.

Nowa ustawa ma na celu zmniejszyć przede wszystkim ilość rosyjskiej i rosyjskojęzycznej produkcji muzycznej, która zdecydowanie dominuje w ukraińskiej przestrzeni radiowej. Według raportu aktywistów ruchu „Простір свободи” (Przestrzeń wolności) w roku 2012 ukraińskojęzycznej produkcji muzycznej wyemitowano tylko 3,4%, w 2013 r. – 2,2%, w 2014 r. – 5%, w październiku 2016 r. – 10%, a w dniu wejścia w życie ustawy 8.11.2016 – 30,4%¹. Ponadto na Ukrainie nie ma żadnej ogólnokrajowej stacji radiowej, która emitowałaby 100% ukraińskojęzycznej produkcji muzycznej i miałaby zasięg na cały kraj. Zważywszy na to, że 60% obywateli Ukrainy za swój język ojczysty uważa ukraiński (15% – rosyjski, a 22 % – oba te języki), a 50% w domu

¹ *Перші дані моніторингу виконання закону про квоти на пісні українською мовою на радіо*, <http://dobrovol.org/article/348/> [dostęp: 21.12.2016]

przeważnie rozmawia po ukraińsku², można stwierdzić, że to właśnie ukraińskojęzyczni słuchacze radiowi są dyskryminowani we własnym państwie.

„Kwoty muzyczne” podzieliły społeczeństwo ukraińskie, jak również środowisko muzyczne na Ukrainie. Przed pierwszą próbą uchwalenia ustawy 55 popularnych ukraińskich wykonawców (m.in. Dżamała, Tina Karol, Wiktor Pawlik, zespół „Bumbox”, Lama, Ołeksij Potapenko, Dmytro Szurow i in.) podpisało list potępiający wprowadzenie kwot³. Ich zdaniem, propozycja ówczesnego ministra kultury Wjaczesława Kyrylenki co do wprowadzenia limitów jest krokiem populistycznym, który jeszcze bardziej podzieli i tak już podzielone społeczeństwo pod względem językowym. Jedną z osób przeciwnych ustanowieniu limitów na ukraińskie piosenki była piosenkarka Rusłana Łyżyczko, zwyciężczyni Konkursu Piosenki Eurowizji w 2004 r. oraz aktywistka Euromajdanu. Zdaniem Rusłany, państwo ukraińskie – zamiast zakazywać – powinno inwestować w ukraińskojęzyczny przemysł muzyczny⁴.

Wśród gorących zwolenników wprowadzenia limitów i ograniczania w ten sposób rosyjskiej i rosyjskojęzycznej produkcji muzycznej znaleźli się m.in. Antin Mucharśkyj (ps. Orest Lutyj), Ołeh Skrypka (zespół Vopli Vodoplasova), Ołeksandr Jarmoła (zespół Hajdamaky), Taras Kompaniczenko (Choreja Kozacka), zespół TaRuta, Saszko Lirnyk, Jurko Zełenyj (zespół Joryj Kłoc), Iwan Łenio i Wołodymyr Szerstiuk z zespołu Kozak-System i inni. Ostatni dwaj jeszcze w styczniu 2016 roku wystąpili inicjatorami petycji elektronicznej do Prezydenta Ukrainy z żądaniem wprowadzenia całkowitego zakazu dla rosyjskiej audio- i wideoprodukcji w ukraińskiej przestrzeni medialnej. Petycja jednak nie uzyskała wymaganych 25000 podpisów (zebrano jedynie 16271⁵) i nie trafiła na rozpatrzenie do głowy państwa.

² 60% називають рідною українську, але 10% з них навіть удома розмовляють російською, http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/72227/60_nazyvajut_ridnoju_ukrajinsku_ale_10_z [dostęp: 21.12.2016]

³ Понад півсотні українських виконавців та гуртів не підтримують «Закон Кириленка», <http://nam.org.ua/news/novini-nam22/ponad-pivсотni-ukrayinskih-vikonavtsiv-ta-gurtiv-ne-pidtrimuyut-zakon-kirilenka46/?mm=> [dostęp: 21.12.2016]. Wielu sygnatariuszy tego listu później wycofało się z jego podpisania tłumacząc, że wprowadzono ich w błąd.

⁴ Tamże.

⁵ Петиція №22/020376-еп Закрити український ефір для відео- та аудіо- товарів РФ! <https://petition.president.gov.ua/petition/20376> [dostęp: 21.12.2016]

Swój sceptycyzm wobec ustawy wyraził jeden z najpopularniejszych piosenkarzy, wokalista zespołu Ocean Elzy Światosław Wakarczuk⁶. Jego zdaniem, kwestia kwotowania ukraińskiej muzyki jest mocno upolityczniona, podczas gdy ilość piosenek ukraińskich w przestrzeni radiowej powinien regulować rynek muzyczny, a nie ustawy. Według piosenkarza, dobrej jakości ukraińska produkcja muzyczna powinna obronić się sama. Jednocześnie Wakarczuk zdaje sprawę z tego, że kultura ukraińska przez wiele lat była świadomie zwalczana lub marginalizowana, dlatego nie do końca byłoby uczciwe pozostawienie jej tylko i wyłącznie regułom wolnego rynku. Jednakże, w jego opinii, przed uchwaleniem ustawy należało dokładnie przeanalizować wszystkie wady i zalety jej wprowadzenia i należy się przygotować. Światosław Wakarczuk obawia się, że stacje radiowe zamiast odkrywać nowych i młodych muzyków, mało znanych lub zapomnianych wykonawców ukraińskich, będą w kółko puszczać piosenki tegoż Oceanu Elzy, co może spowodować przesyt muzyką tego zespołu.

Krytycy ustawy i szefowie niektórych rozgłośni wyrażali obawy, że dobrej muzyki ukraińskiej jest zbyt mało, by wypełnić nią wymagane limity. W odpowiedzi aktywna proukraińska część społeczeństwa zorganizowała w sieciach społecznościowych flash-mob, który polegał na umieszczaniu na swoich profilach ulubionych piosenek ukraińskich, by pokazać, jak dużo jest dobrej rodzimej muzyki. Powstały również strony internetowe (np. TOP-300 piosenek ukraińskich⁷ czy projekt gazety internetowej „Ukraińska Prawda” *Jak brzmi Ukraina: 700 zespołów i wykonawców*⁸) opisujące i promujące współczesną muzykę ukraińską w celu ułatwienia dotarcia do niej. Zwolennicy wprowadzenia ustawy powołują się na prawodawstwo innych krajów, m.in. Polski, Francji, Kanady czy Australii oraz przekonują, że jest to ważny krok, z jednej strony, w kierunku wsparcia dla rozwoju ukraińskiej kultury i umacniania tożsamości narodowej, z drugiej – dekomunizacji i derusyfikacji w muzyce ukraińskiej, oddalenie się od mentalności radzieckiej i wyjścia z kulturowej orbity Rosji. Należy przy tym

⁶ С. Вакарчук, *Особливості українського квотування*, <http://nv.ua/ukr/opinion/vakarchuk/osoblivosti-ukrajinskogo-kvotuvannja-267289.html> [dostęp: 21.12.2016]

⁷ *Допомога радіоєфіру. 300 нових пісень українською мовою*, <http://live.karabas.com/dopomoga-radioefiru-300-novih-pisen-ukrayinskoju-movoyu/> [dostęp: 21.12.2016]

⁸ *Як звучить Україна: 700 гуртів та виконавців*, <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/music/index.html> [dostęp: 21.12.2016]

nadmienić, że już wcześniej w kilku miastach i obwodach – np. w Łucku⁹, w obwodzie lwowskim¹⁰, czerkaskim¹¹ i in. – wprowadzono przez władze lokalne zakaz włączania przez kierowców busików (tzw. „marszrutek”) rosyjskiej pop-muzyki (potocznie „popsa”) i tzw. „szansonu” (fr. *chanson*).

Ilustracja nr 1. „Gdzie rozbrzmiewa rosyjska pop-muzyka, tam przyjadą rosyjskie czołgi”

Źródło: sieć społecznościowa Facebook

Od momentu wejścia w życie ustawy użytkownicy sieci społecznościowych zaczęli aktywnie opisywać reakcje na zwiększenie ukraińskiej muzyki w eterze. Prawdziwą burzę wywołał post na profilu w sieci Facebook dotyczący wprowadzenia kwot rosyjskojęzycznej didżejki Anastasji Topolskiej (DJ Nastya Beauty), partnerki znanego deputowanego Rady Najwyższej, byłego dziennikarza „Ukraińskiej Prawdy” Serhija Leszczenki. W swoim emocjonalnym poście w sieci Facebook nazwała ona

⁹ У луцьких маршрутках заборонили слухати «попсу» та «шансон», <http://uapress.info/uk/news/show/97056> [dostęp: 21.12.2016]

¹⁰ У маршрутках Львова заборонили російську попсу, <http://tsn.ua/politika/u-marshrutkah-lvova-zaboronili-rosiysku-popsu.html> [dostęp: 21.12.2016]

¹¹ Черкаська влада заборонила шансон у маршрутках, http://24tv.ua/cherkaska_vlada_zaboronila_shanson_u_marshrutkah_n681900 [dostęp: 21.12.2016]

idiotami tych, którzy przegłosowali wprowadzenie ustawy¹², narzekała, że po 10 latach straci pracę w stacji KISS FM, gdzie prowadziła swój program. Po fali krytyki pod swoim adresem umieściła ona sprostowanie, że źle zrozumiała zapisy ustawy i że nie jest ukrainofobką.

W większości jednak reakcje na wprowadzenie „kwot ukraińskich” były pozytywne¹³. Jeden z menadżerów pewnego ukraińskiego zespołu muzycznego celowo zatrudnił się anonimowo jako kierowca sieci taksówek Uber, by móc na okrągło słuchać radia i sprawdzać, czy ustawa działa. Po kilku dniach stwierdził on, że sytuacja zmieniła się zdecydowanie w lepszą stronę i piosenek ukraińskich jest rzeczywiście więcej. Pojawienie się większej ilości dobrej muzyki ukraińskiej jest zatem tylko kwestią czasu, gdyż wraz z wejściem w życie ustawy zwiększył się na nią popyt. Jednakże, zdaniem tego menadżera, aby ustawa była przestrzegana, należałoby ukarać tych, co ją łamią.

Monitoring przeprowadzony przez Narodową Radę Radiofonii i Telewizji po tygodniu od wejścia w życie ustawy pokazał, że niektóre stacje nie w pełni przestrzegają limitów¹⁴. Po miesiącu obowiązywania limitów na posiedzeniu Rządu wicepremier Wjaczesław Kyrylenko dokonał podsumowania, podczas którego oznajmił, że większość rozgłośni, w tym niszowe, dostosowały się do ustalonych przez ustawę limitów. Jednocześnie sprostował on kilka mitów, m.in. o deficycie współczesnej popularnej muzyki ukraińskiej, by wypełnić obowiązujące kwoty i o tym, że liczba radiosłuchaczy gwałtownie spadnie po wprowadzeniu w obieg większej ilości piosenek ukraińskich¹⁵.

Badania socjologiczne przeprowadzone przez TNS MMI pokazują, że w ostatnich kilku latach popularność estradowej muzyki ukraińskiej wzrosła, chociaż nadal istnieje

¹² *"Через кінчених придурків у мене нема програми", - діджей Топольська про закон про квоти, за який голосував Леценко*
http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/72029/Cherez_kinchenyh_prydurkiv_u_mene_nema_programy
[dostęp: 21.12.2016]

¹³ *Музичні квоти: наскільки ефективні та чи виконують їх? (Огляд соцмереж)*,
<http://www.radiosvoboda.org/a/28139874.html> [dostęp: 21.12.2016]

¹⁴ *Нацрада перевірить чотири радіостанції через ігнорування закону про квоти*,
http://zaxid.net/news/showNews.do?natsrada_perevirir_chotiri_radiostantsiyi_cherez_ignoruvannya_zakonu_pro_kvoti&objectId=1409993 [dostęp: 21.12.2016]

¹⁵ *Кириленко про українські квоти на радіо: Відгуки позитивні, проблем особливих немає*,
<http://www.ukrinform.ua/rubric-society/2135009-kirilenko-pro-ukrainski-kvoti-na-radio-vidguki-pozitivni-problem-osoblivih-nemae.html> [dostęp: 21.12.2016]

spore zróżnicowanie regionalne (na południu i wschodzie kraju tradycyjnie przeważa popularna muzyka rosyjska – tzw. „popsa” i „szanson”)¹⁶. Zapewne wpłynęła na to również wojna hybrydowa z Rosją, która u części społeczeństwa ukraińskiego spowodowała niechęć do wszystkiego, co rosyjskie – począwszy od języka na muzyce i literaturze pięknej kończąc.

Wykres: TOP 5 trendów muzycznych w regionach

Źródło:

http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/68394/Ukrajinska_muzyka_staje_dedali_popularnishoju_V_riznyh [dostęp: 21.12.1016]

Ustawa o „kwotach ukraińskich” jest jednym z szeregu działań podejmowanych w ostatnich kilku latach przez władze ukraińskie w walce z propagandą „ruskiego miru” na Ukrainie, dla szerzenia którego jego ideologowie i zwolennicy instrumentalnie wykorzystują m. in. kulturę rosyjską. W dniu 30 listopada 2016 r. Gabinet Ministrów

¹⁶ *Українська музика стає дедалі популярнішою. В різних регіонах - різна (ІНФОГРАФІКА)*, http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/68394/Ukrajinska_muzyka_staje_dedali_popularnishoju_V_riznyh [dostęp: 21.12.2016]

Ukrainy zerwał współpracę z Federacją Rosyjską w sferze informacji (telewizji i radiofonii).

Ilustracja nr 2. „Rosyjskie zabija”

Źródło: Порошенко підписав закон, що забороняє частину російських фільмів, <http://www.radiosvoboda.org/a/news/27687909.html> [dostęp: 21.12.2016]

Rada Najwyższa Ukrainy z kolei zakazała sprowadzania z Rosji i sprzedaży na terenie Ukrainy książek o charakterze antyukraińskim¹⁷. Doniedawna Ukraina importowała z Rosji ogromną ilość książek, jednakże w ostatnich latach ta liczba gwałtownie spadła: w 2012 r. import książek opiewał na kwotę 33 mln dolarów, w 2013 – na 23 mln dol., w 2014 r. – na 12 mln dol., a w 2015 r. – na 3,7 mln dol., natomiast przez 8 miesięcy roku 2016 – na 2 mln. dolarów¹⁸. W tym samym celu wcześniej

¹⁷ Рада заборонила розповсюдження кремлівської друкованої пропаганди, http://dt.ua/UKRAINE/rada-zaboronila-rozpovsyudzhennya-kremlivskoyi-drukovanoyi-propagandi-226865_.html [dostęp: 21.12.2016]

¹⁸ Везення російських книжок в Україну скоротилося в рази – Кириленко, <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/09/26/218346/> [dostęp: 21.12.2016]. W niektórych księgarniach – m.in. w sieci księgarni Є (Je) – już od pewnego czasu półki z książkami w języku rosyjskim opatrzone są ostrzeżeniem, że książki te mogą pochodzić z Federacji Rosyjskiej. Celem ostrzeżenia jest uświadamianie klientów, że pieniądze z książek kraju-agresora mogą iść na broń dla zabijania obywateli Ukrainy. W tym samym celu w wielu sklepach Ukrainy obok ceny towarów z Rosji umieszczona jest flaga tego kraju.

uchwalono ustawy zakazujące dystrybucji i rozpowszechniania rosyjskich filmów wyprodukowanych po 2013 roku oraz tych, które gloryfikują czy propagują działalność rosyjskich organów ścigania, służb specjalnych czy żołnierzy.

W Radzie Najwyższej na rozpatrzeniu była również ustawa zezwalająca na występy tylko tych artystów rosyjskich, którzy potępiają okupację przez Rosję części terytorium suwerennego państwa ukraińskiego, jednakże zabrakło głosów dla uchwalenia¹⁹. Tymczasem Służba Bezpieczeństwa Ukrainy zabroniła wjazd 140 rosyjskim artystom i działaczom kultury, którzy poparli aneksję Krymu i okupację wschodnich terenów Ukrainy przez Rosję²⁰, gdyż – w ocenie SBU – głoszone przez nich poglądy zagrażają bezpieczeństwu narodowemu i jedności terytorialnej Ukrainy.

Część społeczeństwa ukraińskiego nie poparła wprowadzenia zakazu występów artystów rosyjskich. Znany dziennikarz Witalij Portnikow skomentował to w ten sposób: „Ilekcio o tym myślę, wciąż nie mogę zrozumieć hysterii z powodu tego, że «nie wpuszczają do nas rosyjskich artystów». [...] owa histeria świadczy o tym, że część obywateli, która na dodatek uważa się za patriotów, wciąż trwa – i chce trwać – w cywilizacji sowieckiej. I nie ukraińska, nie europejska kultura jest dla nich swoja, a moskiewska. [...] Przez 25 lat z rzędu nie ustaję mówić wam to samo: zdecydujcie się, czy jesteście Ukraińcami, czy nie. Macie swoją kulturę czy nie. Macie swoją dumę czy nie. Nie trzeba szukać dobrego cudzego pana. Dobry mimo wszystko jest cudzy. [...] Gdy nauczycie się traktować kulturę rosyjską – a zwłaszcza wulgarną popularną muzykę rosyjską – jako cudzą, ogromny świat stanie przed wami otworem. Świat obcych kultur i świat swojej własnej kultury”²¹.

¹⁹ Рада відмовилася заборонити гастролі російських артистів, що підтримують окупацію території України, <http://www.unian.ua/politics/1558106-rada-vidmovilasya-zaboroniti-gastroli-rosiyskih-artistiv-scho-pidtrimuyut-okupatsiyu-teritoriji-ukrajini.html> [dostęp: 21.12.2016]

²⁰ Стало відомо, скільком російським артистам заборонено в'їзд в Україну, <http://tsn.ua/ukrayina/stalo-vidomo-skilkom-rosiyskim-artistam-zaboroneno-v-yizd-v-ukrayinu-799950.html> [dostęp: 21.12.2016]

²¹ Віталій Портніков: Коли ви навчитеся ставитися до російської культури - і вже тим більше до вульгарної російської "попси" як до чужої - перед вами відкриється величезний світ, <http://buknews.com.ua/page/vitalii-portnikov-koly-vy-navchytesia-stavytysia-do-rosiiskoi-kultury-i-vge-tym-bilshedo-vulharnoi-rosiiskoi-popsy-iak-do-chugoi-pered-vamy-vidkryetsia-velycheznyi-svit.html> [dostęp: 21.12.2016]